

ÇEÇENİSTANIN PAYTAXTI - GÖZƏLLİK VƏ RAHATLIQ ŞƏHƏRİ

Qroznının 200 illik yubileyindən təəssürat

Oktyabr ayının 4-də axşamüstü məlum oldu ki, Çeçenistanın paytaxtı Qroznı şəhərinin 200 illik yubileyində iştirak edəcək nümayəndə heyətinin tərkibində mən də varam. Əlbəttə, Çeçenistan və onun paytaxtı Qroznı haqqında müəyyən qədər təsəvvürüm olsa da, çox da uzaq olmayan keçmişdə baş vermiş hadisələrdən sonra ilk dəfə görüşəcəyim şəhərlə bağlı məlumatlarımı bir az da dərinləşdirmək istədim. Vaxt az idi, çünki biz şəhər saat 8-də uçacaqdıq. İndiki texniki imkanlar sürətli araşdırmaya, məlumat toplamağa müəyyən mənada bəs eləyir.

...Əvvəla onu deyim ki, son illər Qroznı şəhərinin Rusiyada bir çox cəhətdən birinci olması təsadüfi deyil. Nəhəng Rusiya dövləti Qroznının inkişafına xüsusi diqqət göstərir.

Qroznı indiki insanı təəccübləndirəcək dərəcədə gözəlliyinə və abadlığına çatanacan çox faciəli yol keçib. XIX əsrin Rusiya - dağlılar müharibəsində, Şeyx Şamilin zamanında, yəni çox gənc ikən dəfələrlə həmlələrə məruz qalıb. Ən dağıdıcı dəhşətli dərəcədə faciəli günlərini Qroznı II Cahan müharibəsində yaşayıb. Şəhər demək olar ki, yerlə-yeksan edilmişdi. Heç birçə bina da salamat qalmamışdı, bu azmı kimi Sovet imperiyasının tiranı Stalin Rusiyanın içərilərindəki - yəni Qroznı çeçenlərini də uzaq Qazaxıstan çöllərinə sürgün eləmişdi. Xronikada belə məlumatlar var ki, faşizmə qarşı döyüşən çeçen qəhrəmanlarından sağ qalanlar yenidən Vətənə qayıdanda doğmalarını tapa bilməyiblər. Onların soracağı ilə uzaq Qazaxıstan - Sibir çöllərinə üz tutublar.

Ümumiyyətlə, Stalinə dağlı xalqlarına, eləcə də, türk əsilli xalqlara qarşı qəddar və amansız münasibət vardı. Elə Çeçenistanın, çeçenlərin özləri də bu münasibətin qurbanı olmuşdular. Tiranın ölümündən sonra böyük Sovetlər imperiyasının daxili mənəvi mühitində bir yumşalma baş verdi. Bu gün bir çox tarixçilər həmin mərhələyə Xruşşov dövrü də deyirlər. Həqiqətən Xruşşov zamanında imperiya mühitində bir mülayimlik müşahidə olunurdu. Biz artıq bu dövrün şahidiyik. Xruşşov zamanının rəsmi münasibəti Çeçenistana və Qroznıya yeni hava gətirdi.

Çeçen xalqının taleyi ilə Qroznının taleyi arasında bir oxşarlıq var: ağır yaralar, itkilər, sürgünlər, dağıntılar, yenə bərpa, özünəqayıdış və təzədən Sovet imperi-

yasının dağılması zamanından başlanan mərkəzdənqayma meyillərinin yaratdığı fəsadlar: özbaşnalıq, talançılıq, quldurluq baş alıb gedir və Qroznı şəhəri təzədən dağıdılır. Ötmüş on illiklərin arxasında qalmış və məhv edilmiş Qroznı şəhərini Rusiyanın hakimiyyət dairələri yenidən bərpa etmək qərarına gəldi.

2015-ci ildə keçirilən sorğu əsasında məlum olub ki, Qroznı Rusiyanın ən varlı və ən gözəl şəhərləri sırasında birinci yerdə durur. Elə bu faktın özü Rusiyanın Qroznı şəhərinə və Çeçenistana olan münasibətinin təzahürüdür.

Qroznının əsası 1818-ci ildə qoyulub. Suja çayı üzərində Şimali Qafqazda yerləşən şəhərdir. Rusiyanın cənub şəhərləri sırasındadır və Çeçenistan respublikasının paytaxtıdır. Şimali Qafqazda ən böyük şəhərlərdən biridir. Ərazisinə görə II, əhalisinin sayına görə III böyük şəhərdir. Bünövrəsinin qoyulduğu, bir növ yarandığı vaxtdan ötmüş yarım əsr ərzində şəhərin adı Qroznaya qalası olmuşdu. Ancaq 30 dekabr 1869-cu ildən rus çarının göstərişi ilə şəhər Qroznı adlandırılıb. Ancaq yerli əhali arasında hələ də tarixi ərazinin adına görə Qroznını Solj qala kimi adlandırırlar var.

Qroznı şəhərinin taleyi adına münasibətdə də öz ağırlarını yaşadır. 90-cı illərin sonunda şəhər Cövhərqala adlandırılıb. Bu o vaxt idi ki, Çeçen İçkeriya respublikası bir növ Rusiyanın nəzarətindən kənarda idi. 2005-ci ildə tarixi Qroznı adı qaytarılan şəhərin ünvanını Çeçenistan parlamenti yenidən dəyişmək istədi. Terrorla, öldürülmüş çeçen lideri Əhməd Kadirovun şərəfinə Axmed Qala adlandırmaq təklif olunurdu. Ancaq bunu yeni lider - Ramzan Kadirov qəbul etmədi.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin göstərişi ilə bizə xüsusi təyyarə ayrılmışdı. Azərbaycan nağıllarının uçan xalçası müasir intensiv nəqliyyat vasitəsi təyyarə ilə Qroznıya çatmaq o qədər də vaxt aparmadı. Biz şəhərə çatanda, yəni oktyabrın 5-də şə-

2015-ci ilin sorğusu əsasında məlum olub ki, Qroznının 300 min nəfərə yaxın əhalisinin ancaq 9 faizi yoxsulluq həddində yaşayır. Əlbəttə, bu çox böyük əksəriyyətin rahat yaşayıb işlədiyi şəhərdə insanların həqiqi mənəvi rahatlığından xəbər verir. İndi dünyanın taleyüklü məsələlərinin az qala emosiyalarla həll olunduğu bir dövrdə Çeçenistan paytaxtında gördüklərim məndə belə bir inam yaradı ki, dinc yaşamaq şəraitində insanlar daha çox uğur qazana bilərlər. Gördüklərim təsdiq edirdi ki, Çeçenistanda çeçenlərin milli mədəniyyətlərini inkişaf etdirməsi, dillərini qoruması üçün hər cür şərait yaradılıb. Çeçen xalqı və bütövlükdə Çeçenistan Respublikası belə bir mənəvi rahatlıq şəraitində Qroznının 200 illiyini bayram edirdi. Hələ onu da deyim ki, tədbir başlanmadan bir an əvvəl Çeçenistan Respublikasının Prezidenti Ramzan Kadirov salona daxil oldu. Adamlar onu hərərətlə, sözün həqiqi mənasında, sevgi ilə qarşıladılar. Uzun sarı-qırmızı saqqalı çənəsindən xeyli aşağı tökülmüş, gənclik enerjisi hərəkətlərində duyulan, qıvrıq çeçen lideri, Prezident Ramzan Kadirov iti və inamlı addımlarla rəyasət heyətinə tərəf gedirdi. Birinci sıranın, yəni bizim əyləşdiyimiz cərgənin yanından keçəndə, Şeyxülislam Allahşükür Paşazadəni gördü, həmin andaca onun yanında ayaq saxladı. İkiəlli görüşdü və onun dilindən dediyi sözləri aydın eşitdim: «Moy qıavniy...». Mən deyə bilmərəm o, bu sözlərin arxasınca fikrində nəyi tuturdu, Şeyxi hansı düşüncədə gördüyünü ifadə etmək istəyirdi, - bunu demək çətindir. Hər halda onun aydın eşidilən həmin iki kəlməlik sözü də çox şey deyirdi. Şeyx ayağa qalxdı. Prezident Ramzan Kadirovla isti-isti görüşdü. Biz gözləyirdik ki, Ramzan Kadirov bundan sonra keçib gedəcək, ancaq keçib getmədi. O, təkidli tələblə Şeyxi rəyasət heyətinə dəvət etdi. Şeyx razılıq eləsə də, o, təkidlə tələbində davam edirdi. Nəhayət, Şeyx razılaşıb və prezident Ramzan Kadirovu qabağa buraxmaq istədi. Yenə Ramzan Kadirov razılaşmadı. Şeyxi irəliyə çəkdi. Bir sözlə, bütün Qafqazın Şeyxi Allahşükür Paşazadə öndə, onun arxasınca Ramzan Kadirov və digərləri rəyasət heyətinə yollandı. Sonra Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət naziri Əbülfəz Qarayevin də nümayəndə heyətinin tərkibində olduğu bildiriləndə Ramzan Kadirov onu da rəyasət heyətinə dəvət etdi.

Tədbiri şəhərin icra başçısı İslam Kadirov açdı. Şəhərin tarixindən, bu tarixin uzun və əzəbli tale yolundan danışdı. Sonra Rusiya Respublikasının Prezidenti Putinin sərəncamı oxundu. Qroznı şəhəri «Şərəf» ordeni ilə təltif olunmuşdu.

Bu yerdə rəsmi xronikanın diqqətini cəlb etməyən bəzi məqamlar da məndə xüsusi maraq doğurdu. Şəhərin meri prezidentdən xahiş edirdi ki, Qroznının yenidən qurulmasından yaxından iştirak etmiş Ramzan Kadirov bir neçə kəlmə danışsın. Mənə elə gəldi ki, həmin anlarda Ramzan Kadirov heç danışmaq haqqında fikirləşmirdi, ancaq o, hiss olundu ki, həm dincləyiciləri, həm də onu tribunaya dəvət edən şəhərin merini cavabsız qoya bilməz. Ayağa qalxdı və tribunaya keçdi.

(Davamı 9-cu səhifədə)

(Əvvəli 8-ci səhifədə)

Deyəsən, İslam Kadırov tribunanı boşaltmağa bir az gecikmişdi. Prezident gülə-gülə onun boynunun arxasına bir yüngül şillə də çəkdi. Bu da salonda daha xoş bir əhval yaratdı və alqışlara səbəb oldu.

Ramzan Kadırov yaxın tarixi çox əsaslı şəkildə təhlil elədi. Arabir keçmiş də nəzər saldı. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin təmsalında Çeçenistana münasibətindən də bəhs etdi. Mədəniyyət naziri Əbülfəz Qarayevin və Şeyxülislam Allahşükür Paşazadənin nümayəndə heyətinin tərkibində olmağından məmnunluq duyduğunu da bildirdi.

Rusiyanın müxtəlif yerlərindən gəlmiş nümayəndələr çıxış elədilər və bu arada Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin və bizim nümayəndə heyətinin təbrikini çatdırmaq üçün Əbülfəz Qarayevə söz verildi.

Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Naziri Qroznı şəhərinin 200 illik yubileyində iştirakından məmnunluq duyduğunu, insanların əhval-ruhiyələrindəki yüksək və xoş ovqatın şəriki olmaqdan razı qaldığını bildirdi. O, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin təbrikini və Çeçen xalqına xoş arzularını bildirdi. Bizim nümayəndə heyətində iştirak edənlərin də adlarını çəkdi. Bizim də təbriklərimizi çatdırdı.

liderinin çıxışlarında ifadə olunduğu kimi bütün Çeçenistanda Allahşükür Paşazadənin xüsusi hörməti var. Ən azı Allahşükür Paşazadə Çeçen Respublikasının Milli Qəhrəmanıdır.

Şeyxülislam Allahşükür Paşazadə bizim nümayəndə heyətinin rəhbəri idi. O, Çeçenistanın Prezidenti Ramzan Kadırovun çıxışındakı bir məqamı diqqətinə saxlamışdır. Ramzan Kadırov Çeçenistanda olan sağlam mənəvi mühit haqqında müəyyən mülahizələrini söylədi. Ancaq hələ də problemlərin qaldığını da söylədi. Axı çeçenlərlə inkuşlarla arasında ərazi məsələsi hələ də münaqişəli olaraq qalır. Münaqişənin isə nə demək olduğunu biz daha yaxşı bilirik. Dağlıq Qarabağla münaqişənin necə bir müharibə alovu yaratdığı, özün tarixi əraziləri üstündə xalqımızın necə dəhşətli faciələr yaşadığı çeçen və inkuş xalqlarına da yaxşı məlumdur. Çeçenistan Prezidenti çıxışında çeçen və inkuş xalqları arasındakı münaqişənin həlli naminə ağsaqqalların yaxından iştirakının vacib olduğunu da dedi. Fasilə vaxtı Şeyx Çeçen və İnquşetiya məsələsi ilə bağlı müftiləri başına topladı. Onlar ayrı-ayrı bölgələrin dini liderləri idi. Şeyx hadisənin mənəvi əsasları haqqında danışdı. Hər hansı bir münaqişənin danışıqlar yolu ilə, dincliklə həllinin mümkünlüyünü diqqətə çəkdi. Şeyxülislam Allahşükür Paşazadə yaxın keçmiş

londa necə böyük əks-səda doğurduğunu görmək qürurverici idi.

Bu arada çox maraqlı nüans da oldu. Bir neçə qadının əhatəsində yaşa dolmuş, xüsusi diqqətdə olan bir qadın da salona daxil oldu. Bir də onu gördüm ki, rəyasət heyətində əyləmiş prezident az qala qaça-qaça həmin qadının qabağına yüyürdü. Onu qarşılayıb qabaq cərgədə əyləşdirdi. Sən demə, həmin qadın prezident Ramzan Kadırovun anası imiş.

Həyatın, dünyanın elə işləri var ki, onu axıracan öyrənməyə bir ömür bəs eləmir. Biz çalışırıq, vuruşuruq həyatı-

yürürdüsə, eləcə də, Vətənin tarixi taleyinə doğru eləcə can atdığını, yüyürdüyünü, xalqına necə məhəbbət bəslədiyini də gördüm. Və bu məndə xüsusi razılıq doğurdu. Bir daha inandım ki, soyuna sevgi ilə yanaşan insan, Vətəninə də, torpağına da sevgili bir münasibət bəsləyə bilər. Yeni Qroznını, həm də Ramzan Kadırovun əsəri hesab etmək olar. Çünki bu əsər az qala Avropa və Asiya qitəsində bir möcüzə kimi parlayır. Bu gün Qroznı şəhəri sözün həqiqi mənasında bir gözəllik diyarıdır.

ÇEÇENİSTANIN PAYTAXTI - GÖZƏLLİK VƏ RAHATLIQ ŞƏHƏRİ

Qroznının 200 illik yubileyindən təəssürat

Mədəniyyət Naziri Əbülfəz Qarayev qeyd etdi ki, Azərbaycan xalqı ilə çeçen xalqının uzaq keçmişdən bəri tarixi əlaqələri olub. İqtisadi, ticari və geniş profili mədəni əlaqələr bu xalqları birbirinə bağlayıb. Hər il Azərbaycandan Çeçenistana, eləcə də, Çeçenistandan Azərbaycana çoxlu turistlər gəlir. O, əlavə etdi ki, bu əlaqələri bundan sonra da genişləndirmək üçün Azərbaycan dövləti demokratik əsaslarla tədbirlər həyata keçirəcək. İndi Azərbaycanda da Çeçenistanda da buna hər cür imkan var. Yeni təfəkkürlü gənclərin bu əlaqələrdə iştirakı çox vacibdir.

Mən ən xırda - başqalarının gözündə xırda görünəcək detallara da fikir verirdim. Hiss edirdim ki, Rusiyanın başqa yerlərindən gələn qonaqlarla Azərbaycan getmiş bizlərə münasibət xeyli fərqlidir. Onu da duydu ki, həm şəhərin icra başçısının, həm də Çeçen

tarixi ekskursiya etdi. Ümummilliliyimiz Heydər Əliyevin keçmiş sovetlər birliyinin siyasətindəki xidmətlərindən danışdı. Onun xalqlar arasında yaratdığı dostluq münasibətlərindən bəhs etdi.

Bütün Qafqazın Şeyxi Allahşükür Paşazadənin rəhbərliyi və yerli müftilərin imzası ilə Çeçen və İnquş xalqlarına müraciət qəbul olundu. Hiss olunurdu ki, yerli din xadimləri Şeyxülislam Allahşükür Paşazadəyə xüsusi rəğbət bəsləyirlər. Onu da deyim ki, Qafqaz xalqları arasında ağsaqqal fenomeni həmişə öndə olub. Bu gün də Şimali Qafqazda insanların mənəvi olaraq ağsaqqallığa ehtiramı tarixi düşüncə ilə bağlı olaraq qalır. Şeyxin təşəbbüsünə insanlar çox rəğbətlə yanaşırdılar. Ayrı-ayrı nümayəndələr də bu məsələdə Şeyxin mövqeyini təqdir etdilər. Onlar tez-tez deyirdilər ki, Şeyx bizə çox doğmadır. O, həm də bizim Milli Qəhrəmanımızdır. Bu adın sa-

mızı, yaşayış tərzimizi düzənləməyə cəhd edirik. Bu çalışmada, bu çarpışmada çox vaxt ən zərif, ən incə insani hisslərimizi, duyğularımızı ya itiririk, ya da onları həyatımızın önünə çıxara bilmirik. Bu da son nəticədə bizim bayağılığımıza, bizim biganəliyimizə gətirib çıxarır. Mən prezidentin anasının hüzuruna doğru necə yüyürdüyünü görəndə, bəlkə də, iztirablı duyğular keçirdim. Hələ üstəlik kövrəldim də. Demək, sən kim olursansa, ol, hansı mərtəbədə olursansa ol, hansı vəzifəni daşıyırsansa daşı, ancaq övlad olduğunu, valideyn qarşısında borclu olduğunu görək unutmayaşan.

Ramzan Kadırov anasına doğru yüyürdü. Bu bir oğulun anasına tərəf can atmasıdır, amma o, prezident kimi, həm də xalqına, Vətəninə doğru belə yüyürə bilsin. Və mən bu həqiqəti - yəni Ramzan Kadırovun anasına doğru necə yüyür-

Bir məqama da münasibət bildirmək istərdim. Çeçenistan Respublikasının Prezidenti Ramzan Kadırovun adını Şərqdə Ramazan Kadırov kimi tanıyırlar. Ramazan adının hardan gəldiyi İslam aləminə məlumdur. Amma Rusiya və Avropa tərəflərdə Ramzan kimi tanıyırlar. Ramzan isə rəmzlər anlamındadır. Bu gün Çeçen Respublikasının və Qroznının əmin-aman mühitinin, dinc quruculuq şəraitinin rəmzi Ramzan Kadırovdur. Düşünürəm ki, adın bu cür rəmzi mahiyyəti qədərincə başa düşüləndir.

Çoxlu çıxışlar, böyük konsert, görkəmli mədəniyyət, incəsənət xadimlərinin ifaları... bütün bunlar qonaqlara xüsusi zövq verdi. Tədbir hələ davam edirdi.

Onu da deyim ki, Qroznı şəhərinin 200 illik yubileyində Çeçenistan prezidentinin gənclərə və şəhər əhalisinə xüsusi hədiyyələri də oldu. Bu, müxtəlif istiqamətli hədiyyələr arasında ikisini ayrıca qeyd etmək istərdim: 200 gəncin dövlət hesabına toy mərasimi təşkil olundu. Bundan başqa 200 ailəyə də pulunu dövlət ödəməklə mənzil paylandı. təbliğ olunmalı, ibrət götürməli nümunələrdir və uzun zaman insanların yadlarından çıxmıyacaq.

Bütün günü açıq hava oldu. Müləyim günəş insanlara hərarət bəxş edirdi. Səhərki buludlu havadan əsər-əlamət qalmamışdı.

Axşam düşmüşdü, göy üzündə ay parıldayı, ulduzlar yanırdı.

Hiss olunurdu ki, sabah da Qroznının üzərində parlaq, aydın günəş olacaq.

Biz izacə alıb təyyarə meydanına yollandıq. Gecə saat ikidə isə artıq Bakıda idik.

Hüseynbala MİRƏLƏMOV,
yazıçı-dramaturq, Millət vəkili,
Bakı-Qroznı-Bakı.